

Inguru(r)a moldatzea: ohiturazko ugaztunak gara

Bernardo Atxagari entzun nion behin, Bilboko Santutxu auzoko eliza batean eman zuen hitzaldian, Infernua Elizak kontatu digun bezala ezin daitekeela existitu, arinago edo beranduago bertara ohitu egingo ginatekeelako. Infernuko garrak hasieran mingarri izango litzaizkiguke, noski; baina egunen, urteen eta mendeen joanarekin kiskaltzera ere ohitu egingo ginateke, eta, are, normaltzat eta berezkotzat hartu. Beraz, Infernua eta Zerua, amaigabeko zigor edo sari bezala, ezinezkoak dira.

Burutazioaz sarri gogoratu ohi naiz gure planetan gizakiak bizi dituen egoera muturreko, miragarri eta bidegabeenez oroitzean. Ia edozein egoera eta errealitate normaltzat, onargarrizat eta, are, emantzat hartzeko gaitasun existentzial harrigarria daukagu (giza) ugaztunok.

Giza komunikazioari dagokionez ere, iruditzen zait ugaztunon errealitate(r)a moldatzeko eta errealitatea onartzeko gaitasun bikoitz hori ezinbestekoa dela egungo komunikabideen ekosistema eta bertan ditugun hartu-emanak ulertu, irudikatu eta eraldatu ahal izateko. Zehatzago esanda, giza komunikazioaren baitan gertatzen ari diren aldaketa sakoneko eta azeleratuetara moldatu eta ohitzeko gaitasuna da, agian, (euskal) komunikazioaren ekosistema garaikidearen ezaugarri nabarmen eta harrigarrienetakoa.

Nola ulertu bestela zein erraz zein azkar ohitu garen eskuko telefonoetara, zein natural esaten dugun «Internetera sartu», nola aldatu diren guk geuk sortu edo besteengandik hartutako informazioa 'fisikoki' jaso, gorde eta berreskuratzeko moduak (pentsa bestela gure pantailen tamaina eta

kopuruetan, gure USB eta microSD gailuetan, *hodeian*, *on line* zerbitzuetan...).

2017ko Bertsolari Txapelketaren saio gehienak streaming bidez jarraitu ahal izan ditugu zuzenean Youtuben, eta bertso horietatik asko eta asko gordeta daude, berriro entzun eta ikusi nahi dituenarentzat. Bat-bateko jarduna zuzenean jarraitu eta auskalo nora *deslokalizatutako* disko gogorretan artxibatzekeo gaitasun teknikoa eskura daukagunez, oso modu naturalean hartu dugu. Bertso batzuk (bakanen bat) telebistan, irratian, egunkarietako webguneetan, Twitterren, Facebooken, Whatsappen... zabaldu dira. Burrunbatxo mediatiakoa eragin dute eta bertsozale ez direnen begi-belarrietara ere heldu dira, futbola jarraitzen ez dugunon begi-belarrietara emaitzak eta kokapenak heltzen diren modu antzeratsuan.

Pentsa. Korporazio transnazional erraldoien zerbitzuak eta esklabotzazko baldintzetan mihizatutako gailuak erabiltzen ari gara zer eta gure hitzaren kirol nazionalari oihartzun sozial berriak aurkitzeko (noski, inguruko hizkuntza, kultura eta herri hegemonikoekin alderatuta burrunbatxo entzunezinak baino ez direnak).

Egin dugu jauzia, baina oharkabean egin dugu. Izan ere, giza ugaztunak gara, eta hori egiten dugu: inguru(r)a moldatu, eta ohartu orduko ohitu gara egoera berrira.

Bide ondoko afixak: paisaiatik eta ekosistemara

Leonardo Boff teologo brasildarrak ekologia honela definitu zuen iragan mendean: «ekologia harreman, elkarri lotze, elkarrekiko menpekotasun eta elkartrukeen inguruko ezagutzada, puntu guztietan eta une guztietan»¹ (Boff 1996: 16). Badago zer edo zer ekosistema hitzean elkarrekintzaren ideia burura dakarrena: elkarri lotu, elkarren menpe egon, elkar trukatu. Independentzia posible ez omen den garai eta lekuotan, agian merezi digu gure dependentzia eta interdependentzia egiturei erreparatzea, eta egun publizitatea ikusten

dut nik elkarmenpekotasun horien muinean. Ez naiz hain zaharra, eta halere garbi samar gogoratzen dut Interneten publizitaterik apenas zegoen garaia. Webguneak zurrinak, soilak eta aspergarriak ziren, edo kolore min eta letra mota xelebreekin osatutako margolan kitsch sinestezinak bestela, baina apenas zegoen publizitaterik.

Egun «Interneten sartzea»² errepide ondoan bi metrotik bi metrora publizitate horma-irudi erraldoi bat dagoen autopista hartzea bezalakoa da. Zoazen lekura zoazela, publizitatea aurkituko duzu. Publizitate sinestezina, absurdoa, behar ez duzula argi duzun gauzak eskaintzen dizkizuna, baina zure ibilbideetatik ikasiz doana, zure arretari erreparatzen diona, zugandik ikasten ari dena.

Zientzia-fikzioko distopia lirudike, baina oso gurea, oso oraingoa da egoera: gure sakelako 'telefonoek', laneko ordenagailuek, egongelako 'telebistek'... gure egunaren tarte guztietako (eta tarte horien tarte guztietako) elkartruke digitaletatik edaten dute errepide alboetako afixa erraldoiek, eta gure ohitura eta zaletasun, gure aztura eta errutinetatik ikasten ari dira. Azkar, gainera.

XX. mendean gure ardura kartel horiek ez diren bidaiaren hondoko paisaia erabat aldatzeaz gainera gidarien arretak desbideratu eta istripuak eragin zitzaizkela bazen, XXI. mendearen hirugarren hamarkadara hurbiltzen ari garen honetan gugandik zenbat ikasten ari diren izan daiteke ardura. Bestela esanda, publizitatea ez da gure leihotik ikusten den paisaia, gure ekosistemaren parte baina. Gure bizi-mundua goitik behera bustitzen duen materialtasuna bera osatzen du egun.

«Ez zaude trafikoa harrapatuta, trafikoa zara»³ baldin bazioen mende hasierako *meme* batek, egun gauza bera esan genezake informazioaz: ez zaude informazio salerosketan harrapatuta, zu zara informazioa. Hori horrela zen lehenago ere, noski: prentsatik hasi eta zinemaraino; baina teknologiak gure ibilera digitalen (eta analogikoen) berri izatea ahalbidetu duenean, sakonean zerbait aldatu da, komunikazio eta informazioarekin lotutako ia jarduera oro (irakurtzen ditugun

artikuluetatik erretzen ditugun kaloria kopuruetera) neurtu eta merkatu balio sinboliko eta ekonomikoak eransteko gai bihurtu garenetik.

Harpidetza militante minorizatu, publizitate instituzional eta *mainstream* kultur produktuen Big Data ahaltzuaren artean, euskal komunikabideak (denak, esango nuke) benetakako krisi finantzari-existenzial batean murgilduta daudela iruditzen zait. Paisaia ez ezik ekosistema osoa aldatu egin zaigu, eta horrek erantzunak bakarrik ez, galderak eurak birplanteatzera behartzen gaituela uste dut.

Egia da eragile batzuek, hegemonikoez, erosoago diruditela ekaitz digitalari aurre egiteko. Baina esango nuke digitalizazioaren ekaitzak denok erasan(go) gaituela, eta babestuko gaituen azken portua non dagoen inork ere ez duela asmatu oraindik, normaltasun egoera baten plantak egiten jarraitzen dugun arren.

Edukia errege: hizkuntza, bizitza eta heriotza digitala

Dagoeneko badakigu edukia sortu, banatu, gorde eta kontsumitzeko erak sakon aldatu direla eta sakon aldatzen jarraitzen dutela bai mundu osoan, bai Euskal Herrian ere. Euskararentzat ere zeharo aldatzen ari dira edukiak sortu, banatu, gorde eta kontsumitzeko erak, hiriburuetan (eta herrietan) hitz egiten ditugun beste dozenaka hizkuntzentzat ere aldatzen ari diren bezala.

Jokoaren (giza komunikazioaren) arauak ez eze, jokoaren izaera bera aldatzera arteko aldaketak gertatzen ari dira; baina horrek ez du esan nahi Lur planeta eta gure hiru zonalde politiko-administratiboetan, euskararentzat eta beste hizkuntza hegemoniko eta gutxituetan gauzak modu edo norabide (are gutxiago noranzko) berean aldatzen ari direnik. Komunikazio eta informazioaren teknologiak, gizarte teknologiak diren heinean, gizarteetan baitan garatzen, moldatzen

eta gertatzen dira, bata bestearengandik bereiztea ezinezko bihurtzeraino. Horrek IKTen digitalizazioaren eta bateratze multimediaren fenomenoak gure ardura eta azturetatik ulertera behartzen gaitu ezinbestean.

2017ak erakutsi digu bizitasun (edo heriotza) digitalarena (Kornai 2013, Gibson 2016) ez zela moda iragankor bat izan, eta indarra hartuz joango den ardura bat bihurtuko dela hemendik aurrera. Geroz eta ohikoagoa izango da hizkuntzen osasunaz hitz egiterakoan adierazle digitalak erabiltzea: euskararen erabileraren kale neurketei sare neurketak gehituko zaizkie, arnagune fisiko tradizionalen nozioaren krisiari analogiko/digitalaren arteko uztarketaren konplikazioa gehituko zaio...

Zaila da euskal komunikabideek (eta beroriek eta beste batzuk darabiltzagun erabiltzaileok) aurretik dugun etorkizuna asmatzea, baina, eraldaketa prozesu desorekatu, dinamiko eta zentzu askotan agoniko honetan, edukia izango da zalantzarik gabe gakoetariko bat. Edukia, berori kontsumituko den zeinu sistemaren baitarako pentsatuta.

Lerro hauetan 2017ko adibide azpimarragarrien antologia bat saihesten saiatu naiz; baina, euskal komunikabideen etorkizuneko jardunaz pentsatzen jarritakoan, inprobisazioa oinarri duen hitzezko lehia irudi eta soinuazko web-telebista formatura eraman duen *Txapelpekoak* esperimentu multimediaz akordatu naiz (Txakur Gorria / BerriaTB 2017).

Xume, bazterreko, anekdotiko izango da posizio hegemonikoago batzuetatik begiratzen duenarentzat, baina guztiz alderantzizko adibidea iruditzen zait: garrantzitsua, zentrala, eta paradigmatikoa. Haren inguruan gertatuko diren kontsumo eta geureganatze jokoetan parte hartzeko eta elkarlanerako aukera berriak zabaltzeko prest egongo den ikus-entzunezko produktu xume bezain anbizioz betea iruditu zait, eta etorkizunean ikusiko ditugun saiakera multimedia berrien, etorriko diren gauza eder asko askoren adibidetxo bat.

Gure inguru analogikoaz eta digitalaz autokontzienteagoak izango diren eduki/ontzi modu berriagoak etorriko dira, komunikabideak, bide guztiak, eta komunikazioa gure zio propioagoetatik ulertuko dituzten kimu berriak.

Winter is coming, bai, baina ez nau izutzen negu hurbilak. 🍂

Oharrak

1. «... la ecología es un saber acerca de las relaciones, interconexiones, interdependencias e intercambios, en todos los puntos y en todos los momentos».
2. Kanpoan egotea hemen eta orain posible balitz bezala; baina, tira, hori beste baterako utziko dugu.
3. You are not struck in traffic, you are traffic.

Bibliografia

- Boff, Leonardo (1996): *Ecología: grito de la tierra, grito de los pobres*, Madril, Trotta.
- Gibson, Maik (2016): 'Assessing Digital Vitality: Analytical and Activist Approaches', in Claudia Soria et al. (argk.): *LREC 2016 Workshop. CCURL 2016. Collaboration and Computing for Under-Resourced Languages: Towards an Alliance for Digital Language Diversity. Proceedings*, 46-51.
- Kornai, Andrés (2013): 'Digital Language Death', *PLoS ONE* 8(10) (doi: 10.1371/journal.pone.0077056).
- Txakur Gorria / BerriaTB (2017): *Txapelpekoak*, 1. saioa, 2017-10-25 (www.youtube.com/watch?v=BvtFd4-qhhQ; 2017-12-03an eskuratua)